

დიდი ეროვნული მოღვაწე (რაფიელ ერისთავის დაბადების 200 წლისთავის გამო)

ჯაგოდნიშვილი თემურ

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი

DOI: <https://doi.org/10.52340/idw.2023.67>

აბსტრაქტი. რაფიელ ერისთავი XIX საუკუნის უთვალსაჩინოესი მოღვაწეა. იგი საზოგადოებრივ ასპარეზზე ამ ასწლეულის 50-იან წლებში გამოჩნდა და იმთავითვე მიიქცია ყურადღება თავისი მხატვრული შემოქმედებით, პუბლიცისტური, ფოლკლორულ-ეთნოგრაფიული წერილებით, გამოკვლევებითა და პრაქტიკული საზოგადოებრივი მუშაობით. იგი თანაბრად აქტიურად თანამშრომლობდა საქართველოში გამომავალი რუსული სამეცნიერო საზოგადოებების კავკასიის განყოფილებების და ფილიალების რედაქციებთან, არჩეული იყო ამ საზოგადოებების წევრად, უდიდესი წვლილი შეჰქონდა ქართული კულტურის თავისთავადობის წარმოჩენასა და პოპულარიზებაში. ამის დასტურია თუნდაც ის ფაქტი, რომ რუსეთის გეოგრაფიული საზოგადოების კავკასიის განყოფილებამ სრულიად ახალგაზრდა მკვლევარი რაფ. ერისთავი მედლით დააჯილდოვა ნაშრომისათვის „თუმ-ფშავ-ხევსურეთის ოლქის შესახებ“, რომელიც ამ საზოგადოების შრომების კრებულის III ტომში (1849 წ.) დაიბეჭდა.

XIX საუკუნის 50-იანი წლებიდან მოყოლებული სიცოცხლის ბოლომდე რაფ. ერისთავი სთავებში ედგა და აქტიური უღლის გამწევი იყო ყველა საეროვნო საზოგადოებრივი საქმისა. მისი ინიციატივით დაარსდა ქართული მუზეუმი, საჯარო ბიბლიოთეკა (რომელსაც შეწირა საგვარეულოში დაცული ხელნაწერები), თეატრალური საზოგადოება, ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება; იგი აქტიურად მონაწილეობდა „ვეფხისტყაოსნის“ ტექსტის დამდგენი კომისიის მუშაობაში და სხვა.

რაფ. ერისთავმა თავისი პოეზიით, დრამატურგიით, პუბლიცისტიკით, მეცნიერულ-კვლევითი მოღვაწეობით გამოავლინა და სისტემურად წარმოაჩინა ქართული მენტალობის, კულტურული და ენობრივი ცნობიერების დიდი შინაარსი და ღირებულებები. ამით მან თავისებურად შეამზადა ნიადაგი XIX საუკუნის II ნახევარში ილია ჭავჭავაძის მიერ გაშლილი ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას.

რაფ. ერისთავის ღვაწლი ჯეროვნად შეაფასა მისმა თანადროულმა ქართველმა საზოგადოებამ - დიდი იუბილე გაუმართა და სახალხო დღესასწაულად შეაფასა. 1895 წელს ექვთიმე ძნელაძის სტამბის ეგიდით გამოიცა სპეციალური კრებული სახელწოდებით „საერო დღესასწაული თავად რაფიელ დავითის ძე ერისთავის 50 წლისთავის იუბილეს გამო“. 2024 წელს სრულდება მისი დაბადებიდან 200 წლისთავი. ამ საიუბილეო თარიღის აღნიშვნა სამთავრობო დონეზე ჩვენი თანამედროვეობის ვალია.

საკვანძო სიტყვები: რაფიელ ერისთავი, იუბილე, ეროვნული კულტურული ცნობიერება, მენტალური ღირებულებების გამომწვეურება

რაფ. ერისთავი მხოლოდ ქართული მწერლობის პატრიარქი არ ყოფილა თუნდაც XIX

საუკუნის ქართველ მოღვაწეთა თვალთახედვით. იგი ქართული ეროვნულობის, მენტალობის, კულტურის, საზოგადოებრივი აზრის დაუცხრომელი ჭირისუფალი იყო, წიგნიერებითა და წიგნით ერთგული მსახური თავისი ერისა და ქვეყნისა. ამ აზრის სისწორეს საუცხოოდ ცხადყოფს რაფ. ერისთავის პიროვნებისა და ნაღვაწის გაცნობიერებისა და დაფასების სასწაულებრივად არაჩვეულებრივი აღიარების ფაქტი.

ქართველმა საზოგადოებამ ისეთი მასშტაბურობითა და გრანდიოზული ზეიმით აღნიშნა 1895 წლის 22 ოქტომბერს რაფ. ერისთავის საზოგადოებრივი მოღვაწეობის 50 წლისთავი, რომ საერთო სახალხო დღესასწაულში გადაზარდა. საქართველოს ისტორიაში ეს იუბილე საზოგადო მოღვაწისათვის გადახდილი პირველი იუბილე იყო და ქართველებმა, ერთი მხრივ, აღიარებული მოღვაწის დაფასების უნარი გამოაქვანეს, მეორე მხრივ, სამერმისო ხედვა უთავბოლო დრო-ჟამში. ამ იუბილეს განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ისიც ცხადყოფს, რომ იუბილედან 4 წლის შემდეგ, 1899 წელს, საიუბილეო მასალებს, პრესაში გამოქვეყნებულ წერილებს, სტატიებს, საიუბილეო ადრესებს, დეპეშებს ერთად მოუყარეს თავი და წიგნად გამოსცეს, სათაურით "საერო დღესასწაული რაფ. ერისთავის იუბილეს გამო".

ამ მოვლენიდან დიდმა ხანმა განვლო. დრო-ჟამმა რაფიელ ერისთავის ნაღვაწ-ნაამაგარს თავისებურად უცვალა ფერი, მთელი მისი ბრწყინვალეობა მყარად მიაბა თავის ეპოქალურ სივრცეს - XIX საუკუნეს. ცხადია ამით მაინც არ დამცრობია (დაუკარგავს) მისი შემოქმედებითი მემკვიდრეობის საერო მნიშვნელობა. დროითმა მანძილმა ცხადყო, რომ სწორედ რაფ. ერისთავმა შექმნა XIX საუკუნის საქართველოს საზოგადოებრივი აზრისა და კულტურის ტრადიციათა წანამძღვრები, მოხაზა ქართული მწერლობის პრობლემურ-თემატური წრე, გამოკვეთა ქართული საზოგადოებრივი და კულტურული ცნობიერების საფუძვლები და მისი რაობის განმსაზღვრელი ფაქტორები. მან გამოავლინა ქართველად მყოფობის ეთნიკური, კულტურული, ფსიქიკური ზნეობრივი მარკერები და დაადგინა ეროვნული ცნობიერების შინაარსის ენობრივი და კულტურული მდგენელები.

რაფიელ ერისთავმა ახალგაზრდობიდანვე ყურადღება მიიქცია არა მხოლოდ სადა, ხალხური იერით აღბეჭდლი პოეზიით, არამედ ფართოდ გაშლილი მეცნიერულ-პუბლიცისტური მოღვაწეობითაც. ეს მეცნიერული ინტერესები მის

ფოლკლორულ-ეთნოგრაფიულსა და ენათმეცნიერულ, ლექსიკოლოგიურ-ლექსიკოგრაფიულ მიეზებში გამოვლინდა. ამ მიეზებს მწყობრი, სისტემური და, რაც მთავარია, კონცეპტუალური შინაარსი აერთიანებდა. თავისი დროის ეპოქალურ გამოწვევებს, რუსიფიკაციის მცდელობებს რაფ. ერისთავმა ჩვენი ხალხის ეროვნული ცნობიერების გამოღვიძება დაუპირისპირა, ამ მიზნით კი იმის ჩვენებას შეეცადა, ვინ ვართ და რანი ვართ, რა აპირობებს „ცხოვრების ქართული წესის“ შინაარსს; რაში და როგორ ვლინდება ეს შინაარსი; რა არის ქართველი კაცის ცხოვრების მიზანი. ამ ინტერესებით განისაზღვრა რაფ. ერისთავის სულიერი ცხოვრება და გარეგანი დაკვირვებებიდან ქართული ცნობიერების ღრმა შრეების წარმოჩენა-გამომზეურების ცდებში გადაიზარდა.

ცნობილია, რომ მან ქართველი კაცის სულიერი ცხოვრების შინაარსად **მამულიშვილობა** გამოაცხადა, უმაღლესი ღირებულება სამშობლოს **"ტრფიალებასა"** და **"თაყვანისცემაში"** ამოიკითხა, მის ყოფით გამოვლენად კი სამშობლოს **"სხვათა სამოთხეზე გაუცვლელობა"**, **"დედის ძუძუსავით ერთადერთობა"** დასახა. ამასთან არა ინტუიციის, არამედ ეპოქის გამოწვევათა შინაგანი ხედვითა და გაცნობიერებით ქართველობის, ჩვენი ეროვნულობის საფუძვლად **დედა ენა** მიიჩნია და, რაც მთავარია, მისადმი გულგრილობასა და ენობრივი ცნობიერების რღვევაში დაინახა ეროვნული ცნობიერებისა და სახიერების დაკარგვის საფრთხე. ამიტომაც თანამედროვე ქართველის უზენაეს მიზნად დედა ენის შენარჩუნება და

მისი სიწმინდის დაცვა გამოაცხადა. როგორც ცნობილია, რაფ. ერისთავი პრაქტიკულად აქტიურად ჩაერთო XIX ს. 60-იანი წლებიდან გაშლილ საეროვნო მოძრაობაში და ამიტომ სამოქალაქო ცხოვრების გამიზნულობა, მიზანსწრაფვა, იდეალები ჩაუნაცვლა პოეტური წარმოსახვის ნაყოფს – მძაფრი სოციალური პათოსის ლირიკულ შედეგებს, თანაც ისე მძლავრად, რომ აქტიურმა საზოგადოებრივმა მოღვაწეობამ ერთგვარად დაჩრდილა მისი პოეტური "მეს" სათქმელი და უფრო აკადემიური ფორმა შესძინა.

რაფ. ერისთავის მეცნიერულ-პუბლიცისტურ ძიებებში, აღნიშნულის გამო, უპირველესად ქართული ენა და მსოფლიო ლინგვისტურ სივრცეში მისი ადგილისა და როლის რკვევა მოექცა. ამის მძლავრ იმპულსად 1881-1885 წლებში კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველის იანოვსკის მიერ ქართული სკოლის გარუსების გააქტიურება იქცა. ცნობილია, რომ რუსულ ენაზე სწავლების აუცილებლობა საბუთდებოდა ქართული ენის ვითომც მწირი ლექსიკური შესაძლებლობებით, თანამედროვე ცივილიზაციის ლექსიკა-ფარზეოლოგიისა და ცნება-ტერმინოლოგიის უქონლობით. რაფ. ერისთავმა სასტიკად გაილაშქრა ამგვარი თვალსაზრისის წინააღმდეგ და ლინგვისტიკური, ლექსიკოლოგიური, ლექსიკოგრაფიული, ტერმინოლოგიური ძიებებით ქართული ენის ლექსიკური უნივერსალიზმის ჩვენება დაისახა მიზნად. მაგალითად, 1880 წელს „დროებაში“ (№212) გამოაქვეყნა სტატია „რამდენად მართალია რომ ქართულს ენას სიღარიბე დასწამეს“. აქ ყველაზე მკაფიოდ, თანმიმდევრულად და სისტემურად გაცხადდა რაფ. ერისთავის ლინგვისტური ხედვა, მისი თანამედროვე ენათმეცნიერულ თეორიათა და მიმდინარეობათა საფუძვლიანი ცოდნა.

ქართული ენა რაფ. ერისთავისათვის უნიკალური ენაა. მისი დაკვირვებით, ჩვენი ენა განცალკევებით დგას სხვა ენებისაგან და ენათა ნათესაობის დასადგენად გაშლილი შედარებითი ენათმეცნიერების კომპარატივისტული ძიებებით ქართული ენის ბუნების კვლევა შედეგის მომტანი ვერ იქნება. რაფ. ერისთავი დარწმუნებული იყო, რომ „რამდენიმე ათეულის, ანუ ასეულის სიტყვის ფესვის მოძებნით სასწავლო-სწავლოში ვერც ინგლისელი მიაგნებს პირველ ენას და ვერც სხვა“.

მეცნიერული ლინგვისტიკური პრობლემა რაფ. ერისთავმა აზრიანად და კონცეპტუალურად მშობლიურ ენაზე სწავლების აუცილებლობის პრობლემაში გადაზარდა. მთავარ არგუმენტად მან წარმოადგინა ქართული ენის ლექსიკის სიუხვე და მრავალფეროვნება. ქართული ენა ამ თვალსაზრისით არასოდეს დაკმაყოფილებულა კომუნიკაციური ფუნქციით. იგი უძველესი კულტურის ენა იყო იმთავითვე და სრულფასოვნად ემსახურებოდა ეროვნული კულტურისა და განათლების სფეროებს, ადეკვატურად გამოხატავდა ნებისმიერი სირთულის აბსტრაქტულ-თეორიულ აზრს. ამ მხრივ არა თუ ტოლს არ უდებდა თანამედროვე ცივილიზებულ ენებს, არამედ კიდევაც აღემატებოდა მათ. რაფ. ერისთავი ღრმად იყო დარწმუნებული, რომ ჯერ კიდევ „ქართული თხზულებანი რომ შეადარო ამავე დროის ევროპულის ლიტარტურის ნაწარმოებებს, მრავალზე უკეთესი თუ არ აღმოჩნდება, უკან მაინც არ ჩამორჩებიან“. მართალია, თანამედროვე ცივილიზაციის მოტანილი ლექსიკა-ფრაზეოლოგია ჯერ არ დამკვიდრებულა, მაგრამ ქართულს ისევე თავისუფლად შეუძლია აწარმოოს ნეოლოგიზმები, ტერმინები, „როგორც მიიღეს სხვადასხვა განათლებული ქვეყნის მცხოვრებლებმა და ზოგი, შეიძლება ადვილად დაასახელონ თავიანთებურ სახელწოდებითაც“. რაფ. ერისთავისათვის ეს ფაქტი იყო განათლების მშობლიურ ენაზე მიღების შესაძლებლობის დასტური. აღნიშნულის მტკიცების პლანში გაშალა მან უადრესად საჭირო, საინტერესო და მრავალფეროვანი მწიგნობრული მოღვაწეობა, ლინგვისტური, ლექსიკოლოგიური და ლექსიგრაფიული ძიებები, სასწავლო-მეთოდური საქმიანობა.

რაფ. ერისთავმა შეადგინა არითმეტიკის, გეომეტრიის, ფიზიკის, ასტრონომიის, სამხედრო, საზღვაო („ზღვისა და შიგ ცურვის“) ტერმინოლოგიური სიტყვარები, რომლებიც დაცულია კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის რაფ. ერისთავის საარქივო ფონდში. ამ ფონდში, ამას გარდა, დაცულია მასალები დარგობრივი ტერმინოლოგიური ლექსიკონებისათვის. ქუთაისსა და ზუგდიდში სახელმწიფო სამსახურში მყოფობის დროს რაფ. ერისთავი აგროვებდა მასალას ქართული დიალექტოლოგიური ლექსიკონისათვის. მას შეუდგენია ქართულ-იმერული დიალექტების შედარებითი ლექსიკონი; შეუკრებია მასალები მეგრულ-სვანური და იმერულ-ქართლურ-რუსული ლექსიკონისათვის; ასევე შეუკრებია ლექსიკური მასალა გეოგრაფიულ სახელთა, მედიცინის, მეტროლოგიის, სამჭედლო და სადურგლო საქმეთა, ქიმიის, რუსულ-ქართული დარგობრივი ტერმინოლოგიური ლექსიკონებისათვის. მის ნაწერებში გვხვდება მასალები რუსულ-ქართული ანტონიმების ლექსიკონისათვის, ქართული საკუთარი სახელების, თვეებისა და ზოდიაქოს სახელების განმარტებითი ლექსიკონებისათვის. განსაკუთრებით საინტერესა დიდი რუსულ-ქართული ლექსიკონის შექმნის მცდელობა. ამ ლექსიკონის შედგენის იდეა რაფ. ერისთავმა ქართველ საზოგადოებას პრესითაც გააცნო. მისი გეგმა გაზეთ „ივერიაში“ გამოაქვეყნა (1880, №144). 1875 წელს რაფ. ერისთავმა განახორციელა პირველი სერიოზული ლექსიკოლოგიური პროექტი - გამოსცა სამენოვანი - „მემოკლებული ლათინურ-რუსულ-ქართული მცენარეთა ლექსიკონი“, რომელიც 1000-ზე მეტ სალექსიკონო სიტყვა-ფორმას შეიცავს.

1884 წელს საოცრად უხვი გამოდგა რაფ. ერისთავისთვის. ამ წელს გამოსცა „ლათინურ-რუსულ-ქართული ლექსიკონი მცენარეთა, ცხოველთა და ლითონთა სამეფოდან“. ამავე პერიოდში ყურადღება მიიქცია სარედაქტორო-საგამომცემლო საქმიანობითაც. 1884 წელს რედაქცია გაუკეთა და საკუთარი წინასიტყვაობით გამოსცა სულხან-საბა ორბელიანის „ქართული ლექსიკონი“, ხოლო მომდევნო წელს ასევე საკუთარი რედაქციითა და წინასიტყვაობით დაბეჭდა ანტონ კათალიკოსის „ქართული გრამატიკა“.

ქართველი ერის კულტუროსნობის მტკიცების მიზნით, როგორც გონიერი მოღვაწე, კვალს ჩვენს ისტორიულ წარსულში ეძებდა; მიზნობრივად ამზეურებდა და პრაქტიკულ მიმოქცევაში რთავდა, ხოლო დროის მოთხოვნათა სულისკვეთებიდან გამომდინარე, თვითონ, საკუთარი კვლევებით ცდილობდა ჩავარდნების შევსებას. ამგვარი გამიზნულობა გამოსჭვივის არა მხოლოდ მის ლექსიკოლოგიურ-ლექსიკოგრაფიულ ძიებებში, არამედ სასწავლო-მეთოდური საქმიანობის სფეროშიც. მაგალითად, 1880-იან წლებში სცადა იმ ნაკლის გამოსწორება, რაც ქართული ენის სახელმძღვანელოებში არსებობდა და გამოსცა საკუთარი სახელმძღვანელოები „მოკლე სქემა პირველისა ნაწილისა ღრამატიკისა“ და „ქართული ენის გრამატიკა ყრმათათვის“ (1880).

XIX საუკუნის 70-იანი წლებიდან რაფ. ერისთავი თითქმის ყველა საეროვნო საქმის სათავეებთან იდგა - ყველა მნიშვნელოვან მოვლენას ეხმაურებოდა, აზრს გამოთქვამდა, წერდა მეცნიერულ ნაშრომებს ცოდნის სხვადასხვა დარგში - ეთნოგრაფიის, ფოლკლორის, ისტორიის, ეკონომიკის, სოფლის მეურნეობის საკითხებზე; ქმნიდა ლირიკულ პოეტურ შედეგებს თანამედროვეობის აქტუალურ პრობლემებზე.

განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდა რაფ. ერისთავის მეცნიერულ-პუბლიცისტურ თანამშრომლობას რუსულ სამეცნიერო საზოგადოებასთან ქართველ ერსა და მის კულტურაზე პირუთვნელი, ობიექტური ინფორმაციის უცხოელებისათვის გაცნობის თვალსაზრისით. კერძოდ, რაფ. ერისთავი ნარკვევებს, სტატიებს აქვეყნებდა კავკასიის სოფლის მეურნეობის საზოგადოების, რუსეთის სოფლის მეურნეობისა და მრეწველობის საზოგადოების, სოფლის მეურნეობის მოსკოვის საზოგადოების მებარემუშეობის კომიტეტის, რუსეთის გეოგრაფიული

საზოგადოების კავკასიის განყოფილების სამეცნიერო კრებულებში. მაგალითად, კავკასიის სამეურნეო ჟურნალში დასტამბა ვრცელი ნაშრომი „ღვინის მოყვანისა და გასაღების მდგომარეობა ჩვენში“; „ნარკვევი იმერეთზე სოფლის მეურნეობის თვალსაზრისით“; შექმნა ნაშრომები მევენახეობის, მეთამბაქეობის, მეფუტკრეობის, მეაბრეშუმეობის დარგებში და სხვა. წლების მანძილზე კითხულობდა საჯარო ლექციებს ქართული ენის წარმომავლობის პრობლემებზე, ქართული მწერლობის ისტორიის საკითხებზე. განსაკუთრებით ბევრს წერდა ბავშვებისათვის. იგი იმდენად ღრმად წვდა ბავშვის სამყაროს, რომ 80-იანი წლებიდან თითქმის ყველა ჟურნალ-გაზეთი („ნობათი“, „საბავშვო კალენდარი“, „ჯეჯილი“ და სხვა) მისი საბავშვო ლექსებით იხსნებოდა.

1889 წელს ლევან მელიქიშვილის შუამდგომლობით რაფ. ერისთავი ქართული ენის ცენზორად დაინიშნა კავკასიის საცენზური კომიტეტში. საცენზური რეჟიმის სიმკაცრის მიუხედავად, მან არა ერთი საეროვნო საქმის განხორციელება შეძლო. მაგალითად, დიდი რისკის ფასად გასცა ალ. ყაზბეგის აკრძალული 4 ტომის დაბეჭდვის ნებართვა. ასევე მოექცა მამია გურიელის ლექსების კრებულის დასტამბვას. შეძლებისადგვარად შეღავათებს აძლევდა ქართულ ჟურნალ-გაზეთებს. ქართველ მოღვაწეებს სთხოვდა: "მე არ ვიცი, ცენზორი როდემდე ვიქნები. თუ საექვო რამე გაქვთ დასაბეჭდი ცენზურის მხრივ, საჩქაროდ წარმოადგინეთ ცენზურაში, სანამ იქა ვარ" (ალ. ჯაბადარი, „მნათობი“, №1-2, 1889 გვ. 273).

XIX საუკუნის 70-იან წლებში ფართოდ გაიშალა მოძრაობა ქართული ხალხური სიტყვიერების შესაკრებად. რაფ. ერისთავი ერთ-ერთი პირველი გამოეხმაურა ამ საეროვნო საქმეს, 1873 წელს გამოაქვეყნა 1852 წ. შეკრებილი ხალხური ლექსები (ჟ. „კრებული“); 1879 წელს ცალკე წიგნად გამოსცა „ქართული გამოცანები“ და სხვა.

ამავე წლებში დიდი მოძრაობა დაიწყო ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების დასაარსებლად. რაფ. ერისთავი ამ საზოგადოების დამფუძნებელი წევრი იყო და წლების განმავლობაში უძღვებოდა ამ ორგანიზაციის ფინანსურ საქმიანობას.

1879 წელს აღდგა ქართული პროფესიული თეატრი. რაფ. ერისთავი აქაც ერთ-ერთ მესაძირკვლედ მოეწვინა ქართველ საზოგადოებას. 1884-1886 წლებში იყო თეატრალური საზოგადოების თავმჯდომარე. ამასთან წერდა პიესებს, თეატრალურ რეცენზიებს, მსახიობობდა, ქუთაისში სახელმწიფო სამსახურში ყოფნის პერიოდში ჩამოაყალიბა ქუთაისის სცენისმოყვარეთა წრე. მისი პიესები „ადვოკატები“, „ბიძიასთან გამოხუმრება“, „პარიკმახერისას“, „ჯერ დაიხოცნენ, მერე იქორწინეს“ განსაკუთრებული პოპულარობით გამოირჩეოდნენ არა მხოლოდ თავის დროზე, არამედ XX საუკუნეშიც.

XIX საუკუნის 80-იან წლებში ქართველი საზოგადოება სერიოზულად დაინტერესდა „ვეფხისტყაოსნის“ ტექსტის დადგენით. ვახტანგ VI სწავლულ კაცთა კომისიის მიერ შეჯერებული ტექსტის გამოცემიდან (1712) დიდი დრო იყო გასული და XIX საუკუნეში ცნობილ ძირითად (22) ხელნაწერთან მიმართებაში ეს ტექსტი აშკარად სხვაობდა. გასარკვევე ბევრი დაგროვდა. ამიტომ 70-იან წლებში შეიქმნა „ვეფხისტყაოსნის“ ტექსტის დამდგენი კომისია. ამ კომისიამ 1881 წლის 6 თებერვალს დაიწყო მუშაობა. კომისიის 22 წევრს პომის 22 ხელნაწერი დაურიგდა. პომის ტექსტის საპილოტე წაკითხვა რაფ. ერისთავს მიენდო. ცნობილია, რომ იმ დროს განხორციელდა „ვეფხისტყაოსნის“ ყველაზე შთამბეჭდავი - მდიდრული გამოცემა, რომელიც ქართველიშვილისეულით არის ცნობილი. რაფ. ერისთავი იყო სწორედ ამ გამოცემის ორგანიზატორი.

1885 წელს გაცხადდა ქართული საჯარო ბიბლიოთეკის დაარსების იდეა. ამ საეროვნო საქმის ინიციატორიც რაფ. ერისთავი იყო. მან, საჯაროდ, პრესის საშუალებით მიმართა

საზოგადოებას ამგვარი ბიბლიოთეკის დაარსების საჭიროებასა და მნიშვნელობაზე ერის კულტურულ ცხოვრებაში: ბიბლიოთეკაში წიგნები „...შეინახებოდნენ, ისინი სამუდამოდ არ დაიკარგებოდნენ იმ დაუდგრობით, რომლის მაგალითს გვიჩვენებს ხოლმე მეხილის და მეთევზის დუქნები, სადაც მოსამსახურეები ხშირად გაჰყიდებდნენ ხოლმე ძველს ქართულს წიგნებს და ვაჭრებიც ამ ძველი წიგნების დარღვეულს ფურცლებში ახვევენ მოთაღს, დოშს და ამგვარებს“.

80-იან წლებში ზუგდიდში, დადიანების სასახლეში, ე. ჭავჭავაძის არქივში ი. მეუნარგიამ მიაკვლია ნ. ბარათაშვილის უცნობი ლექსების ტექსტებს. ამ დიდმნიშვნელოვან მოვლენას უპირველესად რაფ. ერისთავი გამოეხმაურა. გაზ. „ობზორში“ (1880, №393) გაასაჯაროვა ეს ფაქტი და საზოგადოებას გაუცნობიერა ნ. ბარათაშვილის ფენომენის მნიშვნელობა.

წარმოდგენილი მცირე მიმოხილვა ოდნავადაც ვერ იტევს რაფ. ერისთავის საზოგადოებრივ-მწიგნობრული მოღვაწეობის იმ ასპექტებს, რითაც განისაზღვრა მისი როლი და მნიშვნელობა XIX საუკუნის საქართველოსთვის. მთავარი კი იყო, რომ ქართველმა საზოგადოებამ შეუცთომლად გაითავისა ამ უჩუმარი დაუპრეტენზიო მოღვაწის, პოეტის, მწიგნობრის პიროვნება, მისი ნაღვაწი და 1895 წლის 22 ოქტომბერს საერთო სახალხო დღესასწაულს გაუტოლა მისი 50 წლის იუბილეს ფაქტი. ეს რაფიელ ერისთავმა ჭეშმარიტად დაიმსახურა.

XXI საუკუნის გადასახედიდან კიდევ უფრო დიდად და შთამბეჭდავად მოჩანს რაფ. ერისთავის საეროვნო ღვაწლი და ნაღვაწი, რადგან დროითი მანძილიდან უკეთ ჩანს საეროვნო საქმეთა შინაარსის სიდიადე. რაფ. ერისთავი ის მოღვაწე იყო, რომელმაც ბევრი იღონა ჩვენი ეროვნული მენტალობის საფუძვლების წარმოსაჩენად, რასაც დაემყარა დიდი ილიას თაოსნობით გაშლილი ეროვნული განმათავისუფლებელი მოძრაობა. ამიტომ მისი 200 წლისთავი სასურველია ისევე მასშტაბურად აღინიშნოს, როგორც ეს შეძლო მისმა თანადროულმა ქართველმა საზოგადოებამ 1895 წელს, როდესაც სათავე დაუდო ჩვენი იუბილეების ჩატარების ტრადიციას და საერო დღესასწაულს გაუტოლა.

A great national figure (due to the 200th anniversary of the birth of Rafiel Eristavi)

Jagodnishvili Temur

Georgien Technical University, Tbilisi

Abstract

Rafiel Eristavi is one of the most distinguished figure of the 19th century. He appeared on the public scene in the 1850s and immediately attracted attention with his artistic creations, journalistic, folklore-ethnographic writings, research and practical public work. He actively cooperated with the editors of the Caucasus departments and branches of the Russian scientific societies in Georgia, was elected a member of these societies, made a great contribution to the presentation and popularization of Georgian culture. Proof of this is even the fact that the Caucasian section of the Russian Geographical Society awarded the very young researcher Rafiel Eristavi with a medal for the work "About Tush-Pshav-Khevsureti District", which was printed in

Volume III of the collection of works of this society (1849).

From the 50s of the 19th century until the end of his life, Rafiel Eristavi was at the head and was an active yoke puller of all national public affairs. On his initiative, a Georgian museum, a public library (to which he donated the manuscripts preserved in his family), a theater society, a society promoting literacy among Georgians were founded; He actively participated in the work of the " The Knight in the Panther's Skin" text drafting commission and others.

Rafiel Eristavi, through his poetry, dramaturgy, journalism, and scientific-research work, revealed and systematically presented the great content and values of Georgian mentality, cultural and linguistic awareness. In this way, he prepared the ground for the national liberation movement launched by Iliia Chavchavadze in the second half of the 19th century.

Rafiel Eristavi's achievements were highly appreciated by his contemporaneous Georgian society - he celebrated a great anniversary and considered it a public holiday. In 1895, under the auspices of Ekvtime Dzneladze's printing house, a special collection was published under the name ""Secular holiday due to the 50th anniversary of Rafiel Eristavi, the son of Davit "" . The 200th anniversary of his birth will be celebrated in 2024. Celebrating this anniversary at the governmental level is a debt to be payed by our contemporaries.

Key words: Rafiel Eristvi, jubilee, national cultural awareness, showing of mental values